

Тетяна ЯЦЕЧКО-БЛАЖЕНКО, Іван РУДЯНИН (Луцьк)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИВЧЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕКРОПОЛІВ

Потреба збереження пам'яті про померлих, як і необхідність формування більш глибокої культури ставлення до минулого місця проживання обумовлює наше звернення до проблем збереження та вивчення некрополів нашого краю. Особливість розташування міста Луцька, специфіка його забудови призвели до того, що некрополі, які виникали в різні періоди його розвитку ставали на шляху зростаючого міста і здебільшого поглиналися новою архітектурною забудовою та місцевою інфраструктурою.

Долі некрополів Луцька, їх стан найчастіше визначаються і байдужим ставленням місцевого населення, яке в більшості є приїжджим. Динамізму нашого міста за останні десятиліття та починаючи з радянського періоду, виключав прагнення зберігати могили предків та некрополі на території Старого Луцька.

Останнім часом все більшої актуальності для вчених у галузі біографій відомих людей та генеалогії набуває інформація, яка спирається на вивченні некрополів. Вивчення будь-якого з них, полягає в пошуку відповідей на три взаємопов'язаних головних питання. Перше, у визначенні тих осіб, хто був похований, з приведенням відповідних біографічних даних. Друге питання, пов'язане із з'ясуванням точного місця, де була похована та чи інша людина. Останнє питання полягає в розумінні того, що з себе представляло місце поховання і як воно виглядало. Некрополістика виступає прямим продовженням і доповненням проблем, до яких звертається генеалогія, і тому не випадково, що представники генеалогічних спільнот в нових історичних умовах стали звертатися до історії російських некрополів [1,].

Грецьке слово «некрополь» має два значення, по-перше, – це кладовище або могильник в античному світі чи країнах стародавнього Сходу і, по-друге, - кладовище, на якому поховані знамениті люди. Але у звичайному побуті слово «некрополь» означає просто «цвинтар».

Вивченням старовинних некрополів, їх описом і збереженням займається некрополістика, одна з допоміжних історичних дисциплін. Вивчення та збереження старих некрополів – є важливим завданням сучасників, адже вже сьогодні потрібно турбуватись про заощадження історичної спадщини та відновлення історичної справедливості, щодо втрачених імен та місць поховань відомих людей нашого краю [3, 22].

В основі сучасного визначення некрополя лежить сукупність поховань і пам'ятників і сукупність джерел тісно стикається з комплексом уявлень (включаючи не тільки буденні уявлення, але й літературно-художні образи) і обрядів, що існують у суспільстві. Комплекс уявлень і обрядів визначає сприйняття некрополя в різні історичні періоди і його місце в системі культурних цінностей епохи.

В сучасній історичній науці існує кілька методик вивчення некрополів. Розглянемо одну із них. Вона передбачає існування трьох етапів. Перший етап - підготовчий. Перш за все, дослідник повинен дізнатися, які кладовища він збирається обстежити, чи вивчались вони кимось раніше або є взагалі недослідженими. Виходячи з даних, він формулює чітко свою мету та завдання. Будь-який опис некрополя зазвичай включає в себе чотири компоненти: 1) історія створення та розвитку самого кладовища (зростання та облаштування території, архітектурний вигляд та тексти); 2) історія, долі похованих людей (зазвичай це мають бути видні діячі, відомі особистості регіону); 3) перелік захоронення (із зазначенням прізвища, імені, по батькові, років життя і смерті померлої людини, її соціального і професійного статусу, опис надгробку); 4) схеми кладовища з наочною фіксацією всіх захоронень, включених до переліку.

Вивчення некрополів для Волинського регіону є дуже важливим, адже це територія, яку протягом тисячоліть заселяли різні народи. Крім того, дуже часто трапляється, що перший візит в новому місті, починаючи у нас із візиту на кладовище, куди ми йдемо запалити свічку на могилах рідних і близьких, вклонитися могилам відомих українців, чи просто помилуватися витворами та майстерністю місцевих каменярів.

В Польщі широко використовують інформаційні технології при вивченні та збереженні некрополів. Одним із найпопулярніших програмних забезпечень є NEKROorganizer 3.3. – це спеціальна програма, яка дозволяє адмініструвати цвинтар.

NEKROorganizer 3.3. - це система, яка дозволяє записувати та редагувати вичерпну інформацію про некрополь. Програма є досить простою у використанні. Робота з нею розпочинається із створення бази даних інформації про некрополь. З погляду описової інформації NEKROorganizer v 3.3. систематизує дані про: а) ідентифікатор поховання; б) дату створення; в) відношення могили до певного роду; г) відповідальний за упорядкування некрополя; д) видані документи і оплата поховань (рахунки-фактури, банківським переказом, сертифікати).

В області графічної інформації даних програма відображує інформацію про карту кладовища в .svg форматі. Крім того, адміністратор має право редагувати мапу та наносити на неї нові пункти. Також можна додавати фотодокументи, які відображають історію та зовнішній вигляд надгробків до і після реставрації.

Застосовуючи програму NEKROorganizer v 3.3. користувач також може здійснювати пошук опікунів людей, які поховані в могилах; роздруковувати списки похованих осіб, цілі або фрагменти схем та мап кладовищ. Програма дозволяє здійснювати обробку сертифікатів, дозволів, можливість їх видачі та друк рахунків-фактур, можливість друку і відправлення повідомлення про закінчення терміну оплати за утримання могил. В межах програмного продукту можна експортувати дані в форматі .html через веб-браузери. Можливе експортування даних з програми здійснюється в форматах .pdf, .xls та інших.

Дана програма є ліцензована на необмежений час та необмежену кількість користувачів. Існує дві версії програми: а) NEKROorganizer 3.3 STANDARD – для одиночного поховання; б) NEKROorganizer 3.3 PLUS – великих за кількістю поховань некрополів.

Технічні вимоги до комп'ютера, для успішного функціонування NEKROorganizer 3.3: а) операційна система Windows 7/Vista/XP/2000; б) комп'ютер з процесором 233 MHz або більшими показниками; в) мінімальний обсяг пам'яті має бути не менше 200 MB; г) Microsoft Access Runtime [4].

Російські дослідники для дослідження давніх некрополів використовують метод сканування. Цей метод дозволяє знайти приховані дуже глибоко під землею артефакти і різні об'єкти - від промислових, до захованого в землі скарбу. Пошук можливо здійснювати на глибині до 40 м. Такий метод глибинного пошуку вирішує багато завдань: пошук підземних споруд при втраті плану їх розташування; контроль стану підземних споруд; пошук місць старих поховань - невідомих або загублених; пошук артефактів (потенційних скарбів). Робота сканеру заснована на методі вертикального електричного зондування (ВЕЗ) у варіанті електротомографії. Між однією парою електродів пропускається електричний струм. Інша пара електродів служить вимірювачами різниці потенціалів. Таким чином визначається питомий електричний опір підповерхневого простору між електродами.

Існують певні складнощі та особливості при дослідженні некрополів, точне місцезнаходження яких невідоме та коли інформація є частково або повністю втрачена. Саме тут одним із важливих напрямків дослідницької роботи стануть зустрічі з рідними і близькими померлих, необхідні як для з'ясування місць поховань, так і подробиць біографій померлих. Описи кладовищ, виконані за матеріалами метричних, цвинтарних книг і польових досліджень, виявляються деколи цілком репрезентативними для того, щоб зробити ті чи інші коментарі до соціально-демографічної історії населеного пункту, стати чудовою ілюстрацією санітарно-епідемічної обстановки та стану охорони здоров'я.

Цінними джерелами інформації про недосліджені некрополі є бібліотеки та архіви, які можуть надати значну допомогу досліднику у вивченні доль людей, похованих на цвинтарях. Особливо цінним джерелом у цьому зв'язку виявляються некрологи і повідомлення про смерть, які публікуються у періодичній пресі та на спеціальних вебсторінках. Цінна також довідкова та енциклопедична література.

1. *Избранная библиография отечественной некрополистики / Сост. В. Н. Рыжляков. Русское генеалогическое общество. – СПб.: ВИРД, 2003. – 52 с.*

2. *Караваева Н.В. Некрополь России как феномен наследия // материалы II международной научно-практической конференции «Туризм и региональное развитие». Смоленск, 2002. – С. 96-97.*

3. *Шокарев С.Ю. Некрополь как исторический источник // Источниковедение и краеведение в культуре России. М., 2000. - С 21-26.*

4. *Cmentarze 24. – Режим доступа: <http://www.cmentarze24.pl/>*

**Ян ФЕДІРКО (Люблін),
Павел БОБОЛОВИЧ (Люблін)**

ЩО ЩЕ СКРИВАЄ ГОРОДИЩЕ У ВОЛОДИМИРІ-ВОЛИНСЬКОМУ?*

«Jeśli zapomnę o nich, Ty, Boże na niebie, zapomnij o mnie» (А.Міцкевич «Дзяди», ч.ІІІ)

Короткий інтенсивний дощ моментально переходить у сонячну погоду. Слово бере голова Волинської державної адміністрації Б. Клімчук. Після пронизливих, але спокійних екуменічних молитов за вбитими, його слова з величезним емоційним навантаженням «беруть за душу»: «Боже, прийми цих звірські вбитих